

BİREYSEL ALGI UZAYI VE FİZİKSEL NESNELER¹

Personal Perception Space and Physical Things

Şafak Ural*

Abstract: “Physical thing”, which is one of the traditional philosophical problems, is strongly connected to sense organs. The relation between physical things and sense data causes another problem known as solipsism. Although solipsism as a philosophical view is against common sense, it has strong arguments which are not falsifiable. In this article, I will try to get rid of the problem which leads to solipsism by reviewing the traditional definitions of “physical thing, sensations and consciousness”.

Key Words: Physical thing, sensations and sense data, consciousness, solipsism, personal perception space, egocentric terms, relation terms.

Fiziksel nesnelere, felsefe tarihinin geleneksel sorunlarından birisi olagelmıştır. Bu sorunlar, ağırlıklı olarak ontolojik ve epistemolojik niteliktedirler; yani fizik nesnelere varlıkları ve bu nesnelere ilişkin bilgiler üzerine yapılan tartışmalar, geleneksel sorunlar olarak karşımıza çıkarlar.

Bu tartışmalar, çok iyi bilindiği gibi, **fizik nesne**, onun bilgisine sahip olan bir **özne** (süje) ve aradaki ilişkiyi kuran **duyu-verilerinden** oluşan üçgende gerçekleşir. Duyu-verileri özneye aittir; fakat verdikleri bilgi, özne dışındaki nesnel (objektif) bir gerçeklik hakkındadır. Yani nesnel olan ve bilenden bağımsız olduğu varsayılan alana ait –fizik nesnelere dünyasına ait- bilgi, öznel olan bir aracı tarafından –duyumlar tarafından- taşınır.

Bu araçların –yani duyu organlarımızın- yanıltıcı olduğu, şartlara göre değişebilen bilgi verdiği bilinmektedir. Taşıdıkları bilgilerin doğruluğundan emin olmamızı sağlayacak elde kesin bir ölçüt de yoktur. Nitekim fizik dünyanın varlığını inkar etmek, sağduyuya aykırı olsa da, mantık-dışı değildir.

Elbette günlük yaşam içinde fizik dünyanın varlığından hiç bir şekilde kuşku duymayız. Ne zaman ki fizik gerçekliğin nesnel varlığını ispat etmek gibi bir çaba içine gireriz, işte o zaman böyle bir çabanın ne kadar çok sorun barındırdığını anlarız.

Tersinden söylersek, günlük yaşamdaki alışkanlıklarımızı bir kenara bırakıp da fizik nesnelere nesnel olarak mevcut olduklarını ve onların nesnel bilgisine sahip olduğumuzu ispatlamak istersek, elimizde doğruluğuna tam olarak güvenebileceğimiz hiçbir ölçüt veya aracın bulunmadığını görürüz.

¹ Sempozyum programında “Dil ve Kişisel Algı Uzayımız” olarak yer alan bildiri başlığını yazar, yukarıdaki biçimde değiştirmiştir.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Mantık Anabilim Dalı

Fizik dünyanın varlığını hiç tartışma konusu yapmamak ve duyu organlarımızın taşıdığı verileri de gerçek bir dünyaya aitmiş gibi kabul edip bir felsefi sistemin temelini koymak elbette mümkündür. Nitekim empirizm, fizik dünyanın varlığını (tartışma konusu yapmaksızın) kabul eden ve duyu verilerinin sağladığı enformasyonu temele koyan bir (bilgi) sistem(i) sunar. Böyle bir sistemde, duyuların sağladığı veriler, bu verilerin doğrulukları ve aynı zamanda fizik dünyanın gerçekliği herhangi bir tartışma konusu yapılmaz.

Fakat ne var ki, duyu verilerinin çıkış noktası olarak kabul edilmesi ve doğruluklarının tartışma konusu yapılmaması, sistemin kendi içinde birtakım güçlükler barındırmasına engel değildir. Bu güçlüklerden birisi, solipsizm olarak karşımıza çıkar.

Solipsizm, “sadece ben’in varlığını kabul etmek”tir. Duyuların tamamen ve sadece ben’e, süjeye ait olması; dolayısıyla algılanan tüm fizik dünyanın da yine sadece algının sahibi durumundaki kişiye bağlı olarak yorumlanmasının adı solipsizmdir. Fizik dünyanın varlığının bir algılayana, “ben”e indirgenmesi, yani benim algılamadığım fizik gerçekliğin yok kabul edilmesi şüphesiz hiç de arzu edilmeyen bir sonuçtur.

Düşünce tarihine baktığımızda solipsist bir düşünür olarak ilkin Gorgias’ı görürüz. Onun ünlü “hiçbirşey bilemeyiz, bilsek de aktaramayız....” şeklinde özetlenen düşüncesi tipik bir solipsist anlayışı yansıtır. **R. Descartes**’ın, ünlü **Res extansa** ve **Res cogitans** ayrımıyla, fizik dünyayı bilinçten tamamen ayrı tutması, birini diğerinden koparması bakımından solipsist anlayışın tipik bir örneği olarak kabul edilir. Empirizmin içinde barındırdığı solipsizmi en net şekilde gündeme getiren filozof şüphesiz Berkeley’dir.

Soruna yakın zamanda dikkati çeken düşünürlerden birisi ise **B. Russell** olmuştur. Russell², sorunu bir anlamda güncelleyerek empirizmle olan ilişkisini tekrar ortaya koymuştur.

Solipsizm, bir felsefi sistem veya akım değildir; herhangi bir filozofun solipsizmi savunması ise hiç de kolay değildir. Çünkü sonuç, “ben varsam fizik nesnelere de vardır” şeklinde sağduyu ile bağdaşmayan bir yargıdır.

Fakat ne var ki, özellikle duyularını temel alan bir görüş de solipsizme kolayca olanak vermektedir.

Fizik nesnelere varlıkları da dahil olmak üzere bu nesnelere ilişkin bilginin, öncelikle ve özellikle duyularımız aracılığıyla sağlandığını kolayca kabul edebiliriz. Öte yandan duyular bir özneye (süjeye) bağlıdır ve anlık bilgi verirler. Yani ‘fizik nesne’ denilen şey,

² B. Russell, *Human Knowledge: Its Scope and Limits*, George Allen, 1966.

bir özne olarak benim algıladığım şey'dir. Bu 'şey' de benim için sadece şimdiki zamanda duyulanabilir. 'Ben', duyu organları aracılığıyla 'şu anda' algılanan fizik nesnelere bilir.

Burada sözkonusu olan bilme, o nesneden elde edilen duyu verilerinin 'ben' tarafından algılanması ve bu verilerin bilinç'te bilgiye dönüşmesidir. Diğer bir deyişle, hem fizik nesnelere ile ilgili bilginin oluşabilmesinin hem de onların varlığından sözdebilmenin önkoşulu, onu algılayan bir ben'in, dolayısıyla bir bilincin olmasıdır.

Böyle bir sonucun aynı zamanda "ben varsam fizik dünya da vardır" veya "fizik dünya ben'e bağlı olarak vardır" şeklindeki düşünceye giden yol üzerinde olduğu kolayca anlaşılabilir.

Çünkü, fizik dünyanın varlığı da dahil olmak üzere fizik nesnelere ilişkin bilgi, 'ben' ekseni üzerinde kurgulanmıştır. Ben'in varlığı, fizik dünyanın varlığını; veya bilincimde yer alan bir bilgi, bu bilginin konusu durumundaki nesnenin varlığını gerektirmemektedir. Bu bilgi, konusu durumundaki nesnelere hakkında bir şey de söylememektedir.

Nitekim bilincimde mevcut mesela matematik bilgisi, matematik varlıklar hakkında, onların özelliklerine ilişkin bir bilgi içermez veya sözgelimi 9. Senfoninin notalarının daha önce bir yerlerde zaten olduğunu ve **Beethoven**'ın onları keşfettiğini söyleyemeyiz. Benzer şekilde, bilincimdeki fizik nesnelere ilişkin bilgi de bu nesnelere varlığının kanıtı olmayacaktır.

Bilgi, sadece bilincimin varlığının bir kanıtı olabilir.

Özetlersek, bilgi, herhangi bir şey hakkında olabilir; fakat bu, o şeyin varlığını ispat etmez. Bilgi, ona sahip olan ben'in ve bilincin varlığına işaret edebilir; fakat bu bilgiler dolayısıyla bir takım nesnelere de var-olduğunu ileri sürebilmek için herhangi bir dayanağımız bulunmamaktadır.

Gerçi böyle bir durumda "duyum (ve ona bağlı bilgi) varsa, duyumların sebebi olan bir nesne (veya nesnelere) de olmalıdır" şeklinde bir çıkarım ile güçlük aşmaya çalışılabilir. Böyle bir sonuç her şeyden önce mantıksal bir işleme, bir çıkarıma işaret etmektedir. Fakat fizik nesnelere varlığının doğrudan bir kanıtı değildir.

Bilinç dışında bir nesnenin varlığı, bilincin ve bilginin zorunlu önkoşulu değildir.

Bu açıklamalar, dikkat edilirse solipsist yaklaşımın ortaya koyduğu sonuçların olgusal özellikte olmadığını, birtakım mantıksal argümanlara dayandığını göstermektedir. Ortaya çıkan sistem ise savunulması son derece güç özellikler taşımaktadır. Çünkü fizik dünyanın varlığı reddedilmekte ve tamamen bir tasarım olarak görülmektedir. Bu durum, solipsizmin yoğun eleştirilere uğramasının da temel sebebidir.

Öte yandan solipsist tezlerin görmemezlikten gelinmesi ve çürütülmesi de sözkonusu olmamaktadır.

Solipsizm olarak karşımıza çıkan ve yukarıda ana hatlarıyla ifade edilen sorun, sanıyorum, **fizik nesnelere, duyumlar ve Ben** ilişkisinde kullanılan şu iki varsayımla çok yakından ilgilidir.

I) Dışımızdaki nesnelere dünyasında bilgi konusu olan en elementer birimler, tek tek fizik nesnelere.

II) Duyu verileri, bu fizik nesnelere ilişkin bilgileri oluşturan temel kaynaktır.

Bu iki varsayım sonucunda, sadece fizik nesnelere değil, onlara ilişkin bilgiler de bilinç'e adeta yabancı bir hale sokulmaktadır. Bu yabancılaşma, fizik nesnelere ilişkin bilgilerin, bilincimde mevcut bilgiler cinsinden ifade edilebilmesi olanağının ortadan kalkması demektir.

Bu duruma tipik örnek, "bilinçten bağımsız fizik nesne" kavramıdır. Aşağıda ele alınacağı gibi, bu kavramın bilgi içeriğini bilincimde mevcut bilgiler cinsinden düşünmek hiç kolay değildir.

Bu durumda yapacağımız şey, "fizik nesne" kavramını bilincimize yabancı unsurlar aracılığıyla değil de, solipsizmin öngördüğü koşulları da dikkate alarak, bilincimizi de biçimleyen unsurlar aracılığıyla tanımlamak olacaktır.

Önce "fizik nesne" kavramını ve "bilinçten bağımsız fizik nesne" kavramını ele alalım ve ikinci kavramın niçin bilincimize yabancı bir özellikte olduğunu ve bu durumun ne gibi sorunlara yol açtığı üzerinde duralım.

Yapılacak açıklamalarda solipsist bakış açısının doğru olduğunu varsayacağız ve dolayısıyla fizik dünyanın bizim tasarımıımızdan ibaret olduğunu kabul ederek hareket edeceğiz.

Eğer herşey solipsizmin öngördüğü şekilde bilincimden ibaretse, fizik nesnelere sadece bilincimde mevcuttur. Burada sistemin varsayımları açısından bir sorun yoktur. "Fizik nesne", tıpkı "sayı" gibi bilincim tarafından tasarlanmış olabilir.

Fakat ne var ki aynı şeyler "bilincimden bağımsız fizik nesne" kavramı veya tasarımı için söylenemez. Çünkü bu kavram, bilincimin dışındaki bir varlığın mevcudiyetini anlatmaktadır. Eğer herşey bilincimden ibaretse ve dolayısıyla bilincimde ise, bilincimden bağımsız bir varlıktan söz edememem gerekir. Eğer sözedebiliyorsam, herşey bilincimden ibaret olduğuna göre, şu iki olasılık sözkonusudur: a) "bilincimden bağımsız fizik nesne" yine

sadece bilincimde vardır. b) böyle bir nesne gerçekten de bilincimden bağımsız olarak mevcuttur.

(b) şıkkı bizi, empirist tezlere ve ona karşı eleştiri yöneltten solipsist tezlere geri götürecektir. Halbuki amacımız, solipsist tezler dışına çıkmak değildir.

(a) şıkkına gelince: Hiçbir şekilde varolmayan, varolmamış veya varolmayacak bir nesne tasarlamak elbette mümkündür. Sadece ve yalnızca bilincim içinde yer alan böyle bir tasarımın özelliği, zaten bilincim dışında bir varlığının olmamasıdır. Dolayısıyla bilincim dışında hiçbir şekilde varolmayacak bir nesneyi tasarlamakta son derece özgürüm ve solipsizm açısından burada herhangi bir sorun da yoktur; ama ne var ki, “bilenden/bilinçten bağımsız fizik nesne” tasarımı böyle bir özelliğe sahip değildir. Çünkü ortada, bilincimden ve dolayısıyla benden bağımsız olarak düşünebildiğim, kurgulayabildiğim, tasarlayabildiğim veya kavramlaştırdığım bir ‘fizik dünya’ vardır. Bir tasarım sadece bilincimde mevcut bir nesneye işaret etseydi, bir sorun da ortaya çıkmayacaktı. Ne var ki “herşey bilinçten ibarettir” dedikten sonra bilincim buna “bilinçte olmayan şeyleri” de dahil etmektedir.

Böyle bir sonucun, solipsizmin kendi ilkeleri açısından savunulabilir olduğu söylenemez. Çünkü solipsist ilkeler açısından var olan, bilincimde tasarladığımdır ve eğer “bilincimden bağımsız bir fizik nesne” tasarlıyorsam, hatta böyle bir şeyden söz edebiliyorsam, bu kavram, sistemin kendi ilkeleriyle çelişmemeli ve nasıl oluşturulduğu da bir şekilde açıklanabilmelidir.

Eğer “bilinçte olmayan şeyler” kavramı (solipsizm açısından) sadece bilinç’teki bir tasarıma işaret ediyorsa, bilinç kendinde olmayan şeyleri de tasarlayabilmekte ve böylece onlara bir **varlık kazandırmış** olmaktadır. Çünkü solipsizm açısından, “varolan bilinçte olandır” ve “bilinçte olan varolandır” ilkelerine göre, bilincin bir şeyin varlığından söz etmesi, o şeyin aynı zamanda varlık sebebidir.

Dolayısıyla, “bilinçten bağımsız nesne” kavramı, solipsist ilkelere göre bilinç’in “kendi dışındaki şeyler”in varlığını onaylaması, onların varlığını kabul etmesi anlamına gelecektir.

Bu sonuç, apaçık bir çelişkidir. Fakat bu çelişki sanıyorum solipsizmin temel ilkelerine bağlı değildir. Bu çelişki, yukarıda işaret edilen iki varsayımın bir sonucudur. Diğer bir ifadeyle, yukarıda işaret edilen varsayımları bir kenara bırakmak ve daha da önemlisi, “bilinçten bağımsız fizik nesne” kavramını yine bilinçte mevcut kavramlar aracılığıyla (çelişkiye yol açmayacak bir şekilde) inşa etmek mümkündür.

Bu durumda, sözkonusu çelişkiyi bir kenara bırakalım ve bu kez “bilinç nasıl olur da kendinden bağımsız fizik nesnelere dünyası tasarlayabilir?” veya “böyle bir tasarımı nasıl oluşturabilir?” soruları üzerinde duralım.

Eğer solipsist tezlere sıkıca bağlı olursak “bilinç dışı şeyler” in bilincime kapalı olması, ikisi arasında bir irtibatın olmaması gerekir. Dolayısıyla “bilinç dışı şeyler”i nasıl kavramlaştırabildiğimiz aslında başlı başına bir soru konusu durumundadır.

Bilgi, bilincimdedir ve zaten bilincimde olan şeyin bilgisidir. Solipsist anlayışa göre de varolan sadece bilincim olduğuna göre, bilincim dışında mevcut bir nesne olsa bile, onun bilgisi bilincimde olamaz.

Eğer bilincimi solipsizmin öngördüğü şekilde temele koyarsak, “bilinçten bağımsız nesne” kavramını da çelişkiye yol açmayacak şekilde tanımlayabilmemiz gerekir.

Varolan sadece bilincim olduğuna ve bilincimde olduğuna göre, bir şey hakkındaki bilgi, o şeyin tasarlanması, hatırlanması veya herhangi bir yolla o şeyin fark edilmesi demektir.

Bilincimde olanı farketmek için farklı yöntemler kullanılabilir. Akılyürütme, duygular, sezgi ve “duyum” olarak adlandırılan (farklı tür) uyaranlar bu yöntemlerin başında sayılabilir.

Yöntem ne olursa olsun, bilgi, sonuçta bilincimde olanı farketmem sonunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü bilincim dışında varolan hiç bir şey yoktur.

Fakat “ben’den bağımsız fizik nesne” kavramı bu kuralın dışına çıkmaktadır; veya daha yerinde bir ifadeyle bilinç’in, sanal da olsa, kendi dışındaki bir nesneyi nasıl tasarlayabildiği sorunu cevapsız bir şekilde ortada durmaktadır. Bir bakıma bu durumu, hiç yemediğim bir meyveyi, hiç görmediğim bir yeri veya hiç işitmediğim bir müziği, herhangi bir uyaran veya etken olmadan tasarlayamamaya, onun hakkında bir bilgi sahibi olamamaya benzetilebilir.

Oysa bilincimde, durup dururken oluşamayacak olan bir “bilinç’im dışında fizik nesne” tasarımı, bir kavram veya bu konuda bir bilgi vardır.

Dolayısıyla şu soruları sorabiliriz: Bilincim “kendi dışında varolan” kavramına nasıl ulaşmaktadır? Böyle birşeyi hangi yolla kurgulayabilmektedir? Bilincimde “ben’in dışında ve ben’den bağımsız bir fizik nesnelere dünyası” olduğuna göre, bu tasarım acaba nasıl oluşmaktadır?

Bu tasarımın nasıl oluştuğu açıklanırken “herşey bilincimden ibarettir” varsayımına bağlı kalmamız mümkündür.

Fakat **fizik nesne**, **duyumlar** ve **bilinç** arasında yukarıda işaret edilen ilişkinin dayandığı kabullere de bağlı kalırsak, sözkonusu tasarımın nasıl oluştuğunu anlayabilmek sanırım mümkün olmaz.

Gerçi tüm fizik dünya tasarımımızı ve duyularımızı bir tür rüya veya yanılgı olarak nitelendirebiliriz. Dolayısıyla duyu verilerini ve onların işaret ettiğini düşünebileceğimiz fizik nesnelere, rüyadaki tasarımlarımız gibi kabul edebiliriz. Böyle bir kabul, bilincimdeki “bilenden bağımsız fizik nesne” tasarımının bir gerekçesi olarak kabul edilebilir. Fakat fizik nesnelere bir rüya âleminin parçası olarak görmenin de (tıpkı solipsizm gibi) sağduyu ile bağdaştığını söylemek kolay değildir ve dolayısıyla da sorunumuza ikna edici bir cevap veremez.

Sorunu çözmek için tekrar solipsist tezlere dönelim: Solipsizme göre bilincimdeki bilgileri ancak birşekilde farkına vararak ve aracısız olarak bilirim. Ne var ki “fizik nesnelere onu bilen bilinçten bağımsızdır” şeklindeki bir yargıya bu yolla ulaşmam sözkonusu değildir.

Solipsizme göre bilenden bağımsız fizik nesnelere dünyası mevcut olmadığına göre, “bilinçten bağımsız fizik nesne” kavramının da bilinç’te zaten olamaması gerekir. Böyle bir şey mümkün olsaydı, bilincim bu durumu aracısız olarak bilebilirdi. Bunu bilmesi, yukarıda da işaret edildiği gibi, kendi içinde çelişik bir durumun doğması demektir.

Ben sadece bilincimde bir ‘fizik nesne’ kavramı bulunduğunu ve fizik nesnelere onu bilenden bağımsız olmadığını (veya olmaması gerektiğini) aracısız olarak bilebilirim. Çünkü, solipsist anlayışa göre fizik nesnelere ve bilincim aslında aynı özelliklere sahiptir. Dolayısıyla bilincim kendinde olan bir şeyi, mesela “fizik nesne” tasarımını, kolayca oluşturabilir veya bilebilir.

Ne var ki, duyular birer yanılgı kaynağı ve “fizik nesne” kavramı da bilincimin bir ürünü olduğu sürece, bu nesnelere ben’den bağımsız olabileceklerine ilişkin tasarımı sadece bilincime bakarak kurgulayamam ve onu sadece bilincimdeki bilgilerle oluşturamam; bu tasarıma Ben’e bakarak ulaşamam. Çünkü “ben’den bağımsız fizik nesne” ye ilişkin bilginin, tanım gereği, bilincime yabancı özellikte olması gerekir.

Diğer bir ifadeyle fizik nesnelere, klasik tanımları çerçevesinde, bilincin tamamen dışına atılmakta ve bilincimizin bilmesi mümkün olmayacak bir biçimde kurgulanmaktadır. Amacımız, fizik nesnelere yine bilinç içerikleri cinsinden tanımlamaya çalışmak olacaktır.

O halde, solipsist bakış açısının doğru olduğunu varsayarak ve fizik dünyanın bizim tasarımımızdan ibaret olduğunu kabul ederek, “bilinç dışı fizik nesnelere dünyası”na ilişkin (sanal içerikli bir) kavramın, tasarımın veya bilgilerin bilincimizdeki oluşumunu açıklamak durumundayız. Bu amaçla, bilincimin kendine özgü bilgisinin tamamen dışında, onunla hiçbir

ilişkisi olmayan bir nesne tanımını bir kenara bırakmaya çalışacağız. Kuşkusuz yapılacak açıklamalarda, solipsizmin çürütülemediği ve dolayısıyla her şeyin bir tasarım olduğu varsayımından ayrılmamız gerekmektedir.

Şimdi, fizik nesnelere ilgili olarak yukarıda belirttiğim iki varsayımı gözden geçirmek suretiyle sözkonusu sorunu çözmeyi deneyelim.

Bu amaçla öncelikle şu teze karşı çıkacağım: fizik dünyaya ilişkin bilgilerimiz tek tek nesnelere alınan bilgiler üzerine kurulmuştur ve bilgi kaynaklarımız da -doğrudan bu nesnelere ilgili olan- duyumlardır. Solipsizme yol açan sorunun da bu varsayımlarla ilgili olduğunu göstermeye çalışacağım.

Yukarıda da işaret edildiği gibi, duyumların kişisel ve bilincime bağlı birer uyarıcı olduğunu kabul edebiliriz. Nitekim bu noktada solipsizmin de bir itirazı yoktur.

Fakat ne var ki, **duyumlarımızı** fizik nesnelere ilişkin *temel ve elementer bilgileri* taşıyan araçlar olarak kabul etmek durumunda olmayacağız.

Çünkü böyle bir kabul sonucunda, duyumların iki ucunda, birbirine kapalı iki varlık alanı tanımlanmaktadır. Bu da sonuçta empirizm içinde bir kısır döngünün doğmasına, yani solipsist tezlere sebep olmaktadır.

Eğer **duyu verileri (veya duyumlar) aracılığıyla değil de kaynağı yine bilincimde olan ögeler aracılığıyla nesnelere dünyasını inşa edebilirsek** bu kısır döngüyü aşabilir ve dolayısıyla bazı soruların cevabını da verebiliriz.

Bunun için önce bazı alışkanlıklarımızdan sıyrılmak ve gerçekte fizik nesnelere öncelikle duyu verileri aracılığıyla kavramadığımızın ayırıcılığına olmamız gerekir. Bu durumda, fizik nesnelere ilişkin en elementer ve basit bilgilerimizin çıkış noktasına, onlardan aldığımız renk, ses, koku, ağırlık gibi verileri koymamız hiç de gerekmez.

Fizik nesnelere aslında bizim için “**kişisel algı uzayımız**” içinde vardır. Algı, bu kişisel mekanımız içinde gerçekleşir. Burada sözkonusu olan algı, fizik nesnelere birbirlerine göre önde, arkada, altında, üstünde, yanında, ortasında gibi **bağıntılar çerçevesinde kavranılmasıdır.**

Fiziksel nesnelere ilişkin en elementer ve temel bilgilerimiz bu bağıntılara dayanarak oluşur; fizik nesnelere kavrayışımız, öncelikle bu bağıntıların kullanılmasıyla gerçekleşir.

Fiziksel nesne dediğimiz şeyi de özellikle “birliktelik bildiren” bağıntıyı kullanarak tasarlarız.

Bağıntılar, algılanan tek tek fizik nesnelere aynı varlık düzeyindedirler. Mesela “masanın üzerindeki saatim iki kalemin arasındadır” ifadesindeki “üstünde” ve “arasında”

bağıntısı, en az kalem ve saat kadar somut bir varlığa sahiptir. Çünkü aynı nesnelere dünyasına aittirler. Diğer bir ifadeyle, “kalem vardır” veya “kalem mavidir” yargıları ile “saat iki kalemin arasındadır” veya “saat masanın üzerindedir” yargıları aynı ontolojik düzeyde bilgi verirler. Aralarındaki bizim için en önemli fark, bağıntıların, benim kişisel algı uzayımı oluşturmaları ve **ben’e bağlı olarak** anlam taşımalarıdır.

Uzay algım, aynı zamanda, fizik nesnelere ilişkin en temel ve basit bilgileri temin eder. Bu bilgi, o fizik nesneye ilişkin renk ve şekil gibi görsel veriler ile sağlanan bilgiden de öncedir.

Esasen renk, ses, vb duyu verileri aracılığıyla biçimlendiğini kabul ettiğimiz “fizik nesne” fikri bir soyutlamadır. Çünkü, her şeyden önce, nesnelere tek başlarına değil de diğer nesnelere ilgi içinde algılarız. Yapay olarak bir nesneyi diğerlerinden ayırsak ve izole etsek bile, böyle bir nesneyi bir mekân algımız eşliğinde ve bize mesela belli bir uzaklık içinde kavrarız. **Bir nesneyi algılamak için onun öncelikle benim kişisel algı uzayım içinde olması gerekir.**

“Kişisel algı uzayım”, bağıntı bildiren birtakım kavramlar aracılığıyla biçimlenir. Dolayısıyla da fizik nesnelere, birbirleriyle olan bağıntılar sayesinde benim için bir anlam taşır hale gelirler. Çünkü “bağıntı”lar fizik nesnelere ilişkin her türlü bilgimizden önce vardır. En basit ifadesiyle, bir fizik nesne, kişisel algı uzayımı biçimleyen bağıntılar sayesinde anlamlandırılarak algılanır.

Kişisel algı uzayım, duyu organlarım tarafından sınırları çizilen bir alan değildir; o, bağıntı bildiren kavramlar sayesinde oluşur ve duyu organlarımla elde ettiğim veriler, bu kavramlar sayesinde anlam kazanır.

Bir fizik nesne diğerlerinden ne kadar izole edilmiş olursa olsun, benim için belli bir uzaklıktadır. Yani o nesne algısına (kişisel algı uzayım içinde anlam taşıyan çeşitli özelliklerden birisi olarak) mesela uzaklık bilgisi eşlik eder. Bu anlamda algılamak, her şeyden önce, kişisel mekanım içinde anlam vermektir.

Dolayısıyla, kişisel algı uzayımı oluşturan bilgi, algılanan her türlü fizik nesnelere alınan renk, ses gibi diğer bilgilere anlam vermekle kalmayacak fizik nesnelere ilişkin bilgilerin de kurucu unsurları olacaktır.

Burada bir noktayı özellikle vurgulamak gerekir: kişisel algı uzayımı biçimleyen bağıntılar benim bilincimde varolan bilgilere karşılık gelirler. Nitekim ben bazı böcekler gibi sadece tek boyutu veya iki boyutu algılayabilen bir canlı olsaydım, alt, üst, yan gibi bağıntılar benim için şimdikinden daha farklı anlama gelirdi. Dolayısıyla **bağıntılar bana, yani bilincime ait bir özelliği ifade ederler.**

Bir gözlem önermesinin doğrulanması için her ne kadar duyumlara gerek olsa da, bu doğrulama işleminde, öncelikle bilincime ait bir bilgi gözlem önermesini önceler ve ona eşlik eder.

Bağıntı bildiren veriler bu özellikleri dolayısıyla, fizik nesnelerin algılanmasında ve dolayısıyla da kavranılmasında, renk ve biçim gibi verilere göre birincil bir role sahip olacaklardır.

Bağıntı algılarımız, renk, ses gibi ikincil özellikteki diğer gözlem algılarından bir başka açıdan daha ayrıdır: bu ikincil veriler, sonuçta dışımdaki bir nesneden elde edilirler. Halbuki birincil özellikte olan bilgiler, yani bağıntı bildiren yargılar, önce kişisel algı uzayım içinde anlam kazanırlar; çünkü ben'e ait olan bir bilgiyi temsil ederler. Diğer bir ifadeyle, bağıntı bildiren kavramların kaynağı benim bilinç içeriklerimdir. Halbuki, mesela bir duyum, algılayan olarak ben'e bağlı olsa da, fiziksel nesnelere tarafından, yani onların özellikleri tarafından belirlenirler. Gerçi, duyular da benim fizyolojik yapıma bağlıdır; fakat taşıdıkları bilgiler (enformasyonlar) nesnelere tarafından biçimlenirler.

Bu durumda “kalem masanın üzerindedir” gibi bağıntı bildiren bir önermenin epistemolojik (ve ontolojik) içeriğini, “kalem mavidir” gibi önermenin epistemolojik (ve ontolojik) içeriğinden farklı bir şekilde yorumlamamız gerekir. Her iki önerme de fizik nesnelere dünyasına ilişkin bir bilgi taşımaktadır; fakat ilk önerme, “ben” tarafından biçimlenen bir bilgiyi açık ve öncelikli olarak içermektedir.

Gerçi her iki önerme de duyularla ilişkilidir; fakat ilk önermede yer alan bağıntı, önermenin kurucu ögesi olan yüklem tarafından açık bir şekilde dile getirilmiştir. Altında, yanında, üstünde, ortasında olmak, benim fizyolojik, biyolojik yapıma bağlı olan; dolayısıyla tamamen ben'e ait, benim bilincim tarafından oluşturulan bir bilgiyi ifade etmektedir. Bu terimleri aynı zamanda **ben merkezli** (egocentric) terimler olarak da adlandırabiliriz.

Böyle bir bilginin kaynağı benim bilincimdir, ben'e aittir; fakat aynı zamanda hem duyu verileriyle ilişkilidir hem de ben'den bağımsız bir fizik nesnelere dünyası kurgulayabilmem için gereklidir

Nesnelerin bizim için doğal algı konumları, onların diğer nesnelere birlikte olmasıdır. Bu birliktelik ise, onların birbirleriyle olan çeşitli ilişkiler, yani bağıntılar aracılığıyla ifade edilir. Nesne dünyası (bizim için nesnelere birbiriyle “yanında, üstünde, arasında, altında” gibi çeşitli) bağıntılar sayesinde anlam kazanır.

Bağıntıların diğer bir özelliği, fizik nesnelere dünyasına ait yargıların da kurucu unsurları olmalarıdır. Nitekim “kalem mavidir” gibi bir önermenin doğrulanması, iki farklı özelliğin, “kalem” ve “mavi” adı verilen nesnelere birlikte bir nesnede olduğunun tasdik

edilmesinden başka bir şey değildir; yani “**birlikte olmak**” bağıntısı sözkonusu yargının kurucu unsurudur.

Dikkat edilirse bu durum, nesnelere dünyasının solipsist tezlerin dışına çıkmadan kurgulamasına olanak verebilir. Çünkü en basit bir temel önerme bile ben’de mevcut bir kavram, “bağıntı” kavramı, aracılığıyla oluşturulmuş olmaktadır.

“Kişisel algı uzayı” olarak adlandırdığım yer, en basit anlatımla, benim derinlik, yükseklik, genişlik olarak kurguladığım uzaydır. Bu uzay bana bağlıdır ve kişiseldir. Böyle bir uzaya sahip olmasaydım, duyumlar şu andaki anlamlarına sahip olamazlardı. Fizik nesnelere bu uzayda birbirleriyle bu üç boyutun belirlediği ve benim “alt”, “üst”, “yan” gibi bağıntılarla dile getirdiğim ilişkilere bağlı olarak algılanırlar. Sözkonusu bağıntılar aynı zamanda fiziksel nesnelere ilişkin en temel ve elementer bilgilerimiz anlamına gelirler.

Kişisel algı uzayının diğer bir özelliği, **benim algıladığım andaki nesnelere** varlık kazandırmasıdır. Bu durumda Berkeley’in “var olmak, algılanmış olmaktır (esse est percipi)” ifadesini, “var olmak, şu anda algılanmış olmaktır (esse est nunc percipi)” şeklinde vurgulayarak kullanmamız gerekir.

“An”, bilincime ait bir zaman dilimidir; ve bilincimin kendisini farketmesiyle varlık kazanır.

Dolayısıyla ben’e aittir; ama aynı zamanda “ben’den hareket edip fiziksel nesne dünyasına uygulanabilir olmak” gibi bir özelliği daha vardır.

Bilinç için var olan tek zaman dilimi an’dır. “Geçmiş” dediğimiz şey artık varolmayan; gelecek ise henüz mevcut olmayandır. Bilinç için *geçmiş*, hatırlama ve hatıralardır; *gelecek* ise tasarımlar, varsayımlar, tahminlerdir.

Bu durum, bilincime “bilinçten bağımsız fizik nesne” kavramının inşasına da olanak verebilir. Çünkü, belirli bir anda algılamadığım, daha önce algıladığım veya algılamayı umduğum fizik nesnelere, bilincimden bağımsız fizik nesnelere işaret etmek durumundadır.

Bilinç’im, solipsist tezler açısından bakıldığında, “fizik nesne” kavramını tasarlama olanağına sahiptir. Fakat bilinç’im dışında kalan bir fizik nesnenin tasarlanması, yukarıda da işaret edildiği gibi, çeşitli zorlukları içinde barındırmaktadır. Şimdi artık solipsist tezlere aykırı olmayacak şekilde bu nesnelere tasarlama olanağı da elde etmiş oluyorum. **“Bilinç’im dışında kalan fizik nesne”, o an algılamadığım, fakat hatırladığım veya gelecekte olmasını ümit ettiğim nesnelere.**

Diğer bir ifadeyle, **kişisel algı uzayım dışında kalan her şey, “bilinç dışında kalan” fizik nesnedir.**

Şu an algıladığım bir nesne, tamamen bilincime ait verilerle kurgulayabildiğim ve dolayısıyla da ona yabancı olmadığı için, “bilinç dışı nesne” özelliğine sahip değildir

Fizik nesnelere dünyasına ait duyularını farkına varmak “an” içinde gerçekleşir. Fakat bu farkında olmak, “birlikte olmak” ilişkisi sayesinde anlam taşıyabilir ve tanımlanabilir. Kısaca, fizik nesnelere sözkonusu olduğunda, “an” kavramını, “birlikte olmak” kavramıyla beraber düşünmemiz gerekir. Çünkü birliktelik olmadıkça “an” dan da söz edemeyiz.

Birliktelik, farklı yerlerde ortaya çıkar: mesela hem iki fizik nesnenin kişisel algı uzayındaki beraberliğini, hem de onlara ilişkin duyu verilerini ve dolayısıyla bu duyu verilerinin bilincim tarafından fark edildiğinin fark edilmiş olmasını kapsar. Bu fark edilme “an” içinde gerçekleşir. Her üç durumda da, yani fizik nesnelere arasındaki ilişkiyi ve onların “an” ile olan ilişkileri “birliktelik” olarak nitelemek zorundayız.

Kısaca, “birlikte olmak” kavramı aynı zamanda bir bağıntı ifade etmektedir.

Kişisel algı uzayındaki fiziksel nesnelere “birlikte var” olmalarını, aralarındaki topolojik ilişkiler aracılığıyla temsil edebiliriz.

“Birliktelik” kavramı ayrıca, tek tek fizik nesnelere ilişkin bilgilerin kurgulanmasına da olanak verebilecek özelliktedir.

Mesela “kalem mavidir” gibi bir yargının kurucu ögesi “birlikte olmak”dır. Çünkü böyle bir yargının içeriğinde aslında ‘ “kalem” ve “mavi” bir arada (yani aynı an’da) ve aynı nesnede bulunmaktadır’ şeklinde bir bilgi vardır. Böyle bir bilgiye –önceden- sahip olmasaydık, “kalem mavidir” gibi basit bir gözlem önermesini kurgulayamazdık.

Dikkat edilirse “birlikte olmak”ı, “an” kavramıyla olan ilgisi dolayısıyla bilinç içeriğimden türetebiliriz. Dolayısıyla fizik nesnelere dünyasına ilişkin bilgileri, bilincimde bulunan bilgi türünden kurgulayabilirim. Bu türden bilgiler aracılığıyla da, kendi içinde yukarıda işaret edilen türden bir çelişki içermeyen sistem inşa edebilirim.

Ben’e bağlı olarak tanımladığımız, “an” ve (dolayısıyla da) “birlikte olmak” kavramlarının diğer ilginç bir yönü, nesnel ve evrensel bir “an” tanımı verme olanağımızın olmamasıdır.

Bilinç’imin kişisel algı uzayı içindeki nesnelere kavraması ve onların varlıklarının farkında olması, bir “an” içinde gerçekleşir. Bu kavrayış, “kavrama anı”nın bilincinde olmak demektir. Yani ben, karşımda duran nesnelere içinde bulunulan zaman diliminde, yani “o anda” kavradığımı –onların birlikte olduğunu- bilirim.

Diğer bir ifadeyle, benim için “**varolmak, an içinde algıladığımızın bilincinde olmak**”dır.

Eğer “an” kavramıyla “birlikte olmak” kavramları arasındaki ilişki dikkate alınır, “**varolmak, birlikte olmaktır**” şeklinde de bir tanım verilebilir. Çünkü fizik nesnelere arasındaki her türlü birliktelik, “an” kavramı sayesinde anlam taşıyabilir. Diğer bir ifadeyle “an” kavramı olmadan birliktelikten de söz edemedik. “An” kavramı, bu anlamda, “birliktelik” kavramının kurucu ögesidir. Kişisel algı uzayı içinde fizik nesnelere anlamlandırılmasında, diğer bir ifadeyle algılanmasında, bu iki kavram birlikte bulunur.

Tek tek fizik nesnelere, o nesnelere ilişkin birtakım duyu verilerinin o nesneye özgü birlikteliğidir. Bir kalemi masadan ayıran özellik, o nesneye özgü verilerin, o nesneye özgü bir biçimde mesela renk, boyut, ağırlık, şekil vs olarak bir arada bulunmasıdır; birlikteliğidir.

Bu durumda, fizik nesnelere tanımlarken veya onları karakterize ederken öncelik, bu nesnelere ait olan duyu verilerinin olmayacaktır. Çünkü bir fizik nesne öncelikle kişisel algı uzayım içinde anlamlandırılır. Bu anlamlandırma önce, o nesneyi belirli bir an içinde kavradığımızla ilişkin bilgidir; o nesnedeki beraberliklerin farkına varılmasıdır ve ayrıca diğer nesnelere olan (topolojik) ilişkisidir. Kısaca, bilincime ait olan ve çeşitli bağıntılar içeren unsurlar, duyumlarıma anlam kazandırır. Bu sayede fizik nesnelere, bireysel algı uzayım içinde önce topolojik ilişkiler içinde kavranır.

Topolojik ilişkilere anlam vermek için kullandığımız bağıntılar aynı zamanda yargıların da kurucu unsurlarıdır. Bu bağıntılar sayesinde kavramlar yargılar olarak oluşturulurlar.

Bu durumda, fizik nesnelere onlardan aldığım renk, ses, ağırlık vs gibi duyu verileriyle ilişkilendirerek tanımlamak hiç de zorunlu değildir. Böyle bir yaklaşım, solipsizm adı altında yukarıda da işaret edilen sorunların doğmasına sebep olması bir kenara, bilinç ve fizik nesnelere dünyası arasında bir uçurumun oluşması anlamına da gelmektedir.

Buna karşılık, yukarıda işaret edilen anlamda “kişisel algı uzay”ımızın, fizik nesnelere bilinç içeriği açısından kurgulanabilmesine ve dolayısıyla solipsizm gibi istenilmeyen bir sonucun ortaya çıkmasına engel olması mümkün gibi görünmektedir.

Fizik dünyanın bağıntı bildiren kavramlar aracılığıyla inşası, aynı zamanda önerme eklemlerinin kullanım alanı³ için de düşünülebilir. Bu nokta, konuşma konumuz dışına çıktığı için ayrıca ele alınmayacaktır.

³ Ş. Ural, “Temporality in the Connectives”, *Artificial Intelligence, Language and Thought / Künstliche Intelligenz, Sprache und Denken / Yapay Zeka, Dil ve Düşünce*, ed. Ş. Ural, E. Lucius, Isis, İstanbul, 1999; Ş. Ural, “Temporal Interpretations of the Connectives”, *Philosophical Inquiry*, 2001.

Kaynakça

Russell, B., *Human Knowledge: Its Scope and Limits*, George Allen, 1966.

Ural, Ş., “Temporality in the Connectives”, *Artificial Intelligence, Language and Thought / Künstliche Intelligenz, Sprache und Denken / Yapay Zeka, Dil ve Düşünce*, ed. Ş. Ural, E. Lucius, Isis, İstanbul, 1999.

Ural, Ş., “Temporal Interpretations of the Connectives”, *Philosophical Inquiry*, 2001.